תורה ויראת שמים {הכנה לשבועות}

(1) תוספות מסכת תענית דף טז עמוד א

הר שיצאה ממנו הוראה לישראל - י"מ דזה ירושלם שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר ה' יראה (בראשית כב) והעיר היה נקרא כבר שלם כדכתיב (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם ונקרא ירושלם על שם יראה ועל שם שלם לכך אין אנו נותנין יו"ד בירושלם בין למ"ד למ"ם על שם שלם וההר נקרא מוריה על שם תורה כדכתיב (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה וכתיב (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב והוא לשכת הגזית המוריה זה סיני ונקרא מוריה על שם שממנו יצא מורא לעובדי כוכבים במתן תורה כדכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה אי נמי רצה לומר דירושלם נקרא מוריה על שם שיש מורא לעובדי כוכבים על גדולתה ומתפחדים.

(2) משלי ט' / עם באור מלבי"ם

תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת יְיָ וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה:

י) תחלת חכמה יראת ה' כלומר שתחלת החכמה הוא היראה [illegible] : יא'

(3) ישעיהו פרק כט

יג) ויאמר אדני יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה:

(יד) לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר: ס

(4)

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נו עמוד ב

תניא: אין מראין דלועין אלא למי שהוא ירא שמים בכל כחו.

(5) רב ניסים גאון מסכת ברכות דף נו עמוד ב

דתני רב יוסף אין מראין דלועין אלא ליראי שמים. כבר שאלני עליה תלמיד מבני ספרד היש לה טעם ואני לא קבלתי בה כלום וגם לא נשאלתי עליה קודם לכן מעולם (6)

ונמתי לו כי זאת קבלה היא ביד החכמי' ולא נודע לי שהזכירו בה טעם (7)

אבל נראין הדברים בעיני שאפשר שיהו דומים יראי שמים לדלועין שכשם שהדלועין אין בכל פירות הארץ גדולים מהם ואעפ"כ אינן מתנשאין על הארץ אלא כל זמן שהן גדלין ופרין הן מוסיפין נמיכות בארץ כך הן יראי שמים אין כל הבריות שמעלתו גבוהה ממעלתם ולא עדיף מהם כדדרשינן בהאי פסוקא (איוב כח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא לפי שמפורש בפ' ב"מ (שבת דף לא) ואעפ"כ כל זמן שמוסיף להן הקדוש ברוך הוא גדולה וכבוד ונשיאות הן מוסיפין ענוה ונמיכו' בענין שמפורש במדרש ילמדנו רבינו (8) שהתורהא) סולמה ענוה דכתיב (משלי כב) עקב ענוה יראת ה' ובתרה יראה דכתיב (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה' ובפרק יציאות השבת בגמ' דבני מערבא (הלכה ג) אמר ר' יצחק (9) בן אלעזר כל שעשת חכמה עטרה לראשה עשת ענוה עקב לסולייסה דכתיב ראשית חכמה יראת ה' וכתיב עקב ענוה יראת ה' ובגמ' דידן בסוף פירקא דכיסוי הדם (חולין דף פט) אמר הקדוש ברוך הוא לישראל חושק אני בכם שאפי' בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעיטין עצמכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר נתתי גדולה למשה ואהרן אמרו (שמות טז) ונחנו מה נתתי גדולה לדוד אמר (תהלים כב) ואנכי תולעת ולא איש ולפיכך אפשר שתהא כוונתן של חכמים בדימוי יראי שמים לדלועים בשביל הדבר הזה

(10) ועוד נשמענה מגופה של מלה דלועין דלו עיני למרום וזו היא מדת יראי שמים כמו שאמר חזקיה (ישעיה לח) דלו עיני למרום כלומר שהן בוטחין בו ומצפין אליו ומחכים לטובו

והיה ישר בעיני השואל זה הפירוש גם בעיני כל התלמידים שהיו לשם ולפיכך כתבתיו בזה המקום:

(11) תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כא עמוד א

דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל; שבתחלה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה, מאי דרוש? +דברים י"א+ ולמדתם אותם - ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש? +ישעיהו ב'+ כי מציון תצא תורה; ועדיין מי שיש לו אב - היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב - לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך; ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו - מבעיט בו ויצא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע..

(12) תוספות שם

ולמדתם אותם ולמדתם אתם - יש ספרים דלא גרסי ולמדתם אתם ודריש מדכתיב ולמדתם משמע מעצמכם. כי מציון תצא תורה - לפי שהיה רואה קדושה גדולה והכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדדרשי' בספרי למען תלמד ליראה גו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה.

(13) כבן שש כבן שבע - כבן שש בבריא כבן שבע בכחוש.

דברים פרק ח

(ו) ושמרת את מצות ידוד אלהיך ללכת בדרכיו וליראה אתו:

(ז) כי ידוד אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר:

דברים פרק י

(יא) ויאמר ידוד אלי קום לך למסע לפני העם ויבאו וירשו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם לתת להם: פ

(יב) ועתה ישראל מה ידוד אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ידוד אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ידוד אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך:

דברים פרק יא

(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ידוד לאבתיכם לתת להם כימי השמים על הארץ: ס

(כב) כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את ידוד אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו:

(כג) והוריש ידוד את כל הגוים האלה מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם:

(כד) כל המקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהיה גבלכם:

(כה) לא יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן ידוד אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם: ס

(14) משך ספר כל כתבי החפץ חיים/ שיחות

אמר המבא קדישא מדוע מקודם כתבה התורה ללכת בדרכיו ואח"כ ליראה, ועוד פעם כתבה מקודם יראה ואח"כ ללכת בכל דרכיו ולבסוף אהבת ד' ובפעם השלישי כתבה התורה מקודם אהבת ד' ואח"כ ללכת בכל דרכיו ולבסוף ולדבקה בו. התורה מלמדנו בזה כי יש מדריגות שונות זו למעלה מזו, יראה, אהבה, דביקות, אם האדם חפץ לזכות ליראת ד', מקודם צריכין לקיים מצות ללכת בכל דרכיו מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון הדבק במדותיו של הקב"ה ואז תזכה ליראת ד', ואף אם כבר זכה ליראת ד', ותשוקתו לזכות לאהבת ד' מוכרח מחדש להשתלם במדריגה יותר גבוה, במצות ללכת בכל דרכיו (אויף א העכערע אקמאוט), ואז יזכה לאהבת ד', וכאשר יזכה לאהבת ד' ויתפרן לזכות לדביקות בד', מוכרח מחדש להשתלם במדריגה עוד יותר גדולה במצות ללכת בכל דרכיו, להדבק במדותיו של הקב"ה (אויף נאך א העכערע אקמאוט) ואז יזכה לדביקות בד'. (והענין נפלא עד מאד).

שו"ת הרמב"ם סימן שכג

(1) שאלה מה תאמר הדרת יקרת צפירת תפארת כבוד גדולת קדושת מורינו ורבינו אדוננו משה הרב הגדול בישראל יהי שמו לעולם כירח יכון עולם. בעיר א' יש בה דיין קבוע מומחה לרבים ומנהגו לדרוש הלכות וזולתם והוא דר בבית הכנסת בא א' מלמד תינוקות קבץ לו חברה סביבו באותה ב"ה ללמדם מקרא ומשנה ולפרש להם המשנה כפי ידיעתו מבלי לקיחת רשות מהדיין הנז'

(2) וחשב הדיין הנז' שזה אפקרותא כנגדו

וחשב זה המלמד הנז' שזה רבוץ תורה ואין צריך בו נטילת רשות

(3) ואמרו קצת מהקהל שזה המלמד ילמד בחצרו שלא בפני הדיין ואחרים אמרו שאין ראוי לו ללמד אפי' בחצרו לא משנה ולא הלכות

(4) יורינו רבינו מה ראוי בזה ושכרו כפול מן השמים.

התשובה:

(5) צריך להתבונן במצב זה המלמד ובמצב הדיין הנזכר,

ואם הוא כמותו בידיעת ההלכה ומשפטה, אינו חייב לבקש ממנו רשות. אבל אל ילמד איש בפני הדיין הנזכר ולא במקומו הידוע שהוא יושב בו, לפי שזה זלזול בו +עי' מועד קטן ט"ז א', סנהדרין צ' א' וצ"ט ב', פ"ן.+

(6) ואם זה המלמד הנזכר פחות מן הדיין הנזכר במשפט ההלכה, אין ראוי לו ללמד אפילו בביתו, אלא לאחר שיבקש ממנו רשות +ה' תלמוד תורה פ"ה ה"ג, פ"ן [.+

(7) כל זה, אם הוא שלם ללמד ולהורות, אבל פחות מאותו הדיין.

אבל אם הוא אינו מן השלמים, אלא מן המתחילים, אסור לו בשום פנים ללמד הלכות ולא לבאר משניות ביאור עניין בשום פנים וסיבה, אלא מותר לו ללמד לשון המשנה, אם הוא שלם ללמדה, כפי שהוא מלמד לשונות המקרא, אבל לאחר (שיקבל) רשות הדיין, אשר כבר הומחה לרבים, וכאשר יצווהו ללמד.

ואם יקרא שלא במצוותו, אפילו בביתו ואפילו הלשונות, הוא בר נדוי. ומה שטען בדבר רבוץ תורה, **הרי**

(8) **התכלית המושגת מתלמוד תורה היא יראת שמים, כמו שהזכיר, יתעלה, ואמר +דברים כ"ח נ"ח+ ליראה את השם הנכבד וכו'. ואמרו המעתיקים ז"ל:** את ה' אלהיך תירא +דברים י' כ'+ לרבות תלמידי חכמים +פסחים כ"ב ב וש"נ.+

(9) ואמרו +שבת קי"ט ב', פ"ן+: לא חרבה ירושלים אלא על שבזו בה תלמידי חכמים, שנאמר ויהיו וכו' +דהי"ב ל"ו ט"ז.+

(10) וכבר ביארו ז"ל +סנהדרין ה' א' ועירובין ס"ג א'+ משפטי התר הלימוד וההוראה ומתי הם מותרים ולמי הם מותרים ומתי הם אסורים ועל מי הם אסורים. וכל מי שדוחק עצמו, בטענו, כי הוא מרביץ תורה, שלא לפי התנאים והמסיבות, שהם לימדונו, חייב נדוי ברבים +שהוא בכלל מבזה ת"ח ה' ת"ת פ"ו הי"ב, פ"ן]+.

ומה שלימדונו ז"ל שאסור לדחוק עצמו ללמוד הלכות ולא לפירוש דבר מדברי אסור ומותר אלא לאדם שלם ואחרי

(11) **שיקבל רשות. ואסר עליו לדבר לפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה. ואין ראוי בשום פנים, אפילו למי שנתמלאו בו התנאים, לעשות דבר, שבו זלזול בחכם אחר, אפילו הוא כמותו. וכתב משה.**

12

אבינו האב הרחמן המרחם. רחם עלינו. ותן בלבנו להבין ולהשכיל. לשמוע ללמוד וללמד. לשמור ולעשות ולקים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. והאר עינינו בתורתך. ודבק לבנו במצותיך. ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך. ולא נבוש לעולם ועד. כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו. נגילה ונשמחה בישועתך. והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ. ותוליכנו קוממיות לארצנו. כי אל פועל ישועות אתה. ובנו בחרת מכל עם ולשון. וקרבתנו לשמך הגדול סלה באמת. להודות לך וליחדך באהבה. ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה:

ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו. והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת. וחיי עולם נטע בתוכנו. הוא יפתח לבנו בתורתו. וישם בלבנו אהבתו ויראתו. ולעשות רצונו. ולעבדו בלבב שלם. למען לא ניגע לריק. ולא נלד לבהלה.

13 מסילת ישרים (הקדמה)

...ונפרדות

גם הבריכות כבר כן תקון והסדרה. כי יקרים ומי ישקנם אם לא נליז לב עליהם ולא נדקדק בדבר דקדוק גדול. הלא אם עינינו על הדבר עין אמת, היינו מוצאים אותו על אמתו ומיטיבים לעצמנו, ומלמדים אותו לאחרים ומיטיבים להם גם כן. הוא מה שאמר שלמה (משלי ב, ד): אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'. אינו אומר אז תבין פילוסופיות, אז תבין תכונות, אז תבין רפואות, אז תבין דינים, אז תבין הלכות, אלא אז תבין יראת ה'. הרי לך, שלהבין היראה צריך לבקש אותה ככסף ולחפש אותה כמטמונים. הרי אמנם דבר שקבלנו מאבותינו ונודע שמקובל אצל כל יודעי דרך ה'. או, המקרא וכן לכל שאר חלקי העיון ולעיון הזה לא יהיה וכו'. למה לא יקבע אדם לעצמו עתים לקחות להסתכלות הזה אם מכרח הוא בשארית זמנו לפנות אל עיונים או אל עסקים אחרים. והנה הכתוב אומר (איוב כח, כח): הן יראת אדני היא חכמה, ואמרו

14

רבותינו ז"ל (שבת לא, ב) "הן": אחת, שכן בלשון יוני קורין לאחת הן. הרי שהיראה היא חכמה והיא לבדה חכמה, ודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון. אך האמת היא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת ולא על צד הדמיון והסברה הכוזבת, כל שכן לקנות אותם ולהשיגם. ומי שיתבונן גם יראה שאין החסידות תלוי באותם הדברים שיחשבו המתחסדים הטפשים, אלא בדברי שלמות אמתי. והחכמה רבה הוא מה שמשה רבנו, עליו השלום, מלמדנו באמרו (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמר את מצות ה' ואת חקתיו. כאן כלל כל חלקי שלמות העבודה הנרצית לשמו יתברך, והם: היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, שלמות הלב, ושמירת כל המצות. היראה היא יראת רוממותו יתברך, שיירא מלפניו כמו שיירא מלפני מלך גדול ונורא, ויבוש מגדלתו על כל תנועה שהוא בא להתנועע, כל שכן בדברו לפניו בתפלה או בעסקו בתורתו.

15

שבת לא:

אמר רב יהודה: לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו, שנאמר +קהלת ג+ והאלהים עשה שיראו מלפניו. רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי, חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא. אמר ליה חד לחבריה: ניקו מקמיה, דגבר דחיל חטאין הוא, אמר לו אידך: ניקו מקמיה; דגבר בר אוריין הוא. אמר ליה: אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא - ואמרת לי את בר אוריין הוא? תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא, דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר: אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד, שנאמר +דברים י+ ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' וכתיב +איוב כח+ ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו', שכן בלשון יוני קורין לאחת הן, - תסתיים.